

NASRETTİN HOCA'YLA HOHFELD ATOMİZMİNE GİRİŞ

Burçin Aydoğdu*

Özet: Bu yazı hukuk teorisinin en önemli parametresi olan, hatta bir açıdan hukukun bir başka adı olan hak kavramını incelemektedir. Hukuku tanımlamaya çalışan çoğu kişinin yoluna çıkan bu kavram semiyotik açıdan ne kadar netleşirse hukuk bilimini pozitif bilim kategorisine yaklaştırmak o derece mümkün olacaktır. Fiiliyatta hak kavramının görüldüğü ya da arzulandığı gibi objektif olmadığını, varsayımlara dayalı olduğunu vurgulayan "Sen de haklısın" fıkrası bu problemi sadelikle ortaya koymaktadır. Bu problemi çözmek ve hak kavramını çözümlmek konusunda günümüzdeki en iddialı teori Hohfeld atomizmidir. Bu çalışmada, hak probleminde en anlaşılır vaka anlatımıyla parmak basan Nasrettin Hoca kıssasına bazı hayali eklemeler yaparak Hohfeld atomizminin hak problemini nasıl çözümlmeyi öngördüğünü anlatmayı deneyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Hak, Wesley Newcomb Hohfeld, semiyotik, atomizm, sözleşme, öneri, kabul, sebepsiz zenginleşme, iade, yargı yetkisi, Nasrettin Hoca

Abstract: This essay handles the concept of right, being the most important parameter for the theory of law and even, in a certain viewpoint, another name for the law. The more this concept, encountered by many people that attempt to define the law, gets clarified the more jurisprudence will get close to being a positive science, caterogically. Emphasizing the fact that the concept of right is factually far from being objective, unlike it is perceived or desired, Hodja's funny story, with the punch line "You are right, too" illustrates the problem in a simple language. The most promising theory for solving the problem and analyzing the concept of right is Hohfeldian atomism in today's perspective. Making inauthentic additions to Nasrettin Hodja's joke, this work attempts to explain Hohfeldian atomism's anticipated method for analyzing the problem in the concept of right.

Keywords: Right, Wesley Newcomb Hohfeld, semiotic, atomism, contract, offer, acceptance, unjust enrichment, return, jurisdiction, Nasrettin Hodja

---

* Kırklareli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Görevlisi.

Hem davacıya hem davalıya “Haklısın” diyen Nasrettin Hoca ile hak kavramını 4 semiyotiğe ayıran Hohfeld’i bağdaştırmayı deneyelim.¹

Esnaftan iki adam birbirleriyle mahkemelik olurlar. Hoca’nın huzuruna çıkarlar. Önce arabacı esnafından Ahmet söz alır. Nakliyecı Mehmet’in arabasının tekerinin kırıldığını, tamir için kendisine başvurduğunu söyler. Ahmet tekerleği tamir etmiştir ve alacağı olan 20 akçeı ister. Nasrettin hoca ona “Arabayı tamir etmişsin, haklısın” der.

Bunun üzerine Mehmet söz alır. Arabanın tekerinin kırıldığını ve tamir için arabayı Ahmet’e götürdüğünü o da kabul eder. Fakat fiyatta anlaşmış değillerdir. Mehmet fiyat almıştır ama onaylamamıştır. Yol yorgunluğunu atmak için dinlenirken Ahmet, Mehmet’e haber vermeden arabayı tamir etmiştir. Mehmet’i dinleyen Nasrettin Hoca “Sözleşmeden doğan bir borcun yok. Sen de haklısın” der.

Dava taraflarını dinledikten sonra Nasrettin hoca arabacı ahilerin başına danışır ve “İkiniz de haklısınız” diyerek Mehmet’in Ahmet’e 10 Akçe ödemesine karar verir.

Akşam bu durumu eşine anlattığında eşi “İkisi birden haklı olur mu? Ya biri ya öbürü haklıdır” dediğinde Nasrettin hoca “Sen de haklısın hanım” diye cevap verir.

Bu vakadaki hak kavramına atomist² yaklaşırsak çeşitli ayrımlara varırız. Ahmet ileri sürdüğu sözleşmeden doğan hak Hohfeld terminolojisinde bir alacak³

---

¹ Burada farazi bir dava için modelleme yapmamız gerek. Nasrettin Hoca’nın tarihi kişiliğinden ötürü olaylar 13. yüzyılda oluyormuş gibi anlatılmaktadır. Ancak olaya o çağın hukuk normlarını uygulamadık çünkü hem o kaynaklara ulaşmak zor hem de kadı Karakuşi gibi örneklerin yaşadığı bir çağ söz konusu. O çağ için insanlara adil gelen, bu çağ için adil gelmeyebilir. Deneme, adalet uygulaması üzerinde değil hak kavramının semiyotik ayrımları üzerine olduğu için afaki hukuk normlarına başvurduk.

² Olayda hak kavramını bir bütün olarak aldığımız takdirde řu çelişkiyle karşılaşıyoruz: herkesin birden haklı olması haklılık kavramının tanımına aykırı. Bu yüzden burada hak kavramını bir bütün olarak değil parçalarına ayrılarak ele alacağız, ki buna analiz diyoruz. Meseleye atomist yaklaşmaktan kast ettiğimiz de bu analiz işlemini yaparken hukukun süjesi olan bireylerin menfaatlerini ve davranışlarını ölçüt olarak en net ayrımlara ulaşmak.

³ Hohfeld terminolojisinde buna öncelikle right (hak) adı verilmektedir; Bkz. Wesley Newcomb Hohfeld, “Fundamental Legal Conceptions As Applied In Judicial Reasoning”, Yale Law Journal. 1 Haziran 1917, s. 710; Bunun sebebi hak terimiyle en başta kast edilenin bireyler arasındaki birincil davranışlardaki etken konum olmasıdır. Ancak serbestlik, yetki, muafiyet gibi diğer semiyotikler de yerine göre hak terimini karşılayabileceği için Hohfeld bu semiyotiğe özel olarak “claim” yani ve claim alacak, hak iddiası, hak talebi kavramını

niteliğindedir. Bu iddia doğru olsaydı Mehmet de Ahmet'e karşı borç⁴ sahibi olacaktı. Fakat Ahmet'in ileri sürdüğünün aksine ortada bir anlaşma yoktur ama anlaşma yokken Ahmet'in bir arabanın tekerini tamir etmeme borcu ve dolayısıyla Mehmet'in Ahmet tarafından tamirin gerçekleştirilmemesi yönünde bir alacağı yoktur. Ahmet söz konusu tekeri tamir etmek konusunda, Hohfeldci ifadeyle serbestlik⁵ sahibidir. Buna karşı Mehmet'in konumu ise Ahmet'in bunu yapmamasına dair bir talepte bulunamamak yani Hohfeldci ifadeyle alacaksızlıktır.⁶ Yani Ahmet haklıdır ama onun hakkı bir alacak değil bir serbestlik niteliğinde haktır.

Mehmet ise parayı ödeme borcu olmadığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla Ahmet'in alacağı olmadığını savunmaktadır. Gerçekten de sözleşmeden doğmayan bu tür fayda temin eden iş karşısında Mehmet parayı ödeme borcuna değil serbestliğine sahiptir. Ahmet'in para konusundaki konumu ise alacaksızlıktır.

Bu dava Nasrettin hocaya intikal ettiğinde Nasrettin hoca taraflar arasındaki ilişkiyi hakkaniyetle değerlendirip takdirini kullanma imkanına sahiptir. Hohfeld terminolojisiyle ifade edersek Nasrettin hoca "yetki" şeklinde tezahür esen bir hakka sahiptir.⁷ Dava taraflarının her birinin bu ilişkideki konumu ise tâbiyettir⁸

önermektedir; Bkz. a.g.e., s. 716; Biz bu metinde bu semiyotiği yani bireyler arası fiziksel davranışları belirlerken bir bireyi öbürü karşısında bir şeyin yapılması ya da yapılmaması konusunda etken, diğerine ettiren konuma getiren bu ilişkinin etken taraftaki görünümünü "alacak", edilgen taraftaki görünümünü "borç" kelimesiyle karşılayacağız.

⁴ Yukarıdaki 3 no'lu dipnotta ifade ettiğimiz üzere, burada borç kelimesinden kast ettiğimiz para borcu değil, borçlar hukukundaki borca benzer bir şekilde, bir bireyin öbürüne karşı bir şey verme, yapma ya da yapmama yükümlülüğü altına girmesidir.

⁵ Hohfeld'in bu semiyotik için kullandığı kelime "privilege" yani "ayrıcalık" kelimesidir. Bkz. A.g.e., s. 710. Hohfeld'in kanaatine göre birincil ilişkilerde bir bireyin öbür bireyi bir davranışa zorlama imkanının olmadığı, öbür bireyin ise söz konusu bireye karşı bir davranışta bulunma borcuna değil ama imkanına sahip olması halini ayrıcalık kavramı daha iyi ifade etmektedir ve kendisini bunu "liberty" (serbestlik/özgürlük) kelimesinden daha doğru bulmaktadır ancak biz, Hohfeld'in ölümünden sonra gelişen doktrinel çoğunluğa uyararak ve biraz da gündelik anlamıyla daha iyi bağdaştığı için bu semiyotiği serbestlik kelimesiyle karşılayacağız.

⁶ Alacaksızlık, Hohfeld terminolojisindeki ifadeyle "no-right", serbestliğin edilgen halidir. Yani bir ilişkide taraflardan birinin serbestlik sahibi olmasıyla karşısındakinin alacaksızlığı aynı şeydir. Biri öbürünün koşulu dahi değil sadece karşı taraf gözünden görünümüdür.

⁷ Hohfeld terminolojisinde "power". Bkz. a.g.e., s. 710. Bu terimi Türkçe iktidar, güç, ehliyet ya da yetki şeklinde karşılamak mümkün. Birincil ilişkilerden farklı olarak burada birincil ilişkilerin tarafları arasındaki ilişkiler üzerinde değişiklik yapma imkanı söz konusudur. Buna ikincil davranış adını veriyoruz. Yargıcın, yargısına başvuranlar arasındaki ilişkilerde

çünkü Nasrettin hocanın kararına uymak zorundadırlar. Bu açıdan Nasrettin hoca da “hak”lıdır.

Nasrettin hocanın eşi ise dava taraflarından biri değildir. Nasrettin hocanın verdiği kararla bağlı değildir. Aynı olay kendi başına geldiğinde yargıcın takdir yetkisini farklı biçimde kullanması mümkündür. Nasrettin hoca an itibarı ile o konuda, Hohfeldci ifadeyle yetkisizdir.⁹ Nasrettin hocanın eşinin sahip olduğu, Hohfeld terminolojisindeki hak kavramının muafiyet adı verilen görünümüdür. Dolayısıyla Nasrettin hocanın eşi de haklıdır.

Dördünün de ayrı ayrı hak sahibi olduğunu ifade eden Nasrettin hoca da bu tespiti açısından, yargısal değil mantıksal açıdan haklıdır.

---

değişiklik yapma kabiliyetini en iyi ifade eden kelimenin “yetki” olduğunu düşündüğümüz için burada bu kavramı kullandık. Söz konusu olan bir sözleşmeyi kurabilmek olsaydı ehliyet kelimesiyle, kamu gücünün kullanımını sonuçlayan bir değişiklik olsaydı iktidar kelimesiyle karşılamak da mümkündür.

⁸ Hohfeld terminolojisinde “liability”. Bkz. a.g.e., s. 710. Bu terimi de Türkçe sorumluluk, yükümlülük ve muafiyet kavramlarıyla karşılamak mümkündür. Bir hukuk erki ya da hukuk erki iddiasındaki bir süje bir bireyin birincil ilişkileri üzerinde bir değişiklik yapamamaktaysa buna söz konusu birey açısından “muafiyet”, ilişkinin karşı tarafı açısından ise “yetkisizlik” adı veriyoruz. Hohfeld’e göre hak kavramının bir diğer anlamı bu ilişkiden çıkmaktadır.

⁹ Yukarıdaki 8 no’lu dipnotta ifade ettiğimiz üzere burada ikincil ilişkilerdeki “yetkisizlik” konumunu yani bir hukuk süjesinin öbürünün birincil ilişkileri üzerinde değişiklik yapamama halini ifade ediyoruz.